

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 390

**Rachunkowość –
polityka makroekonomiczna –
globalizacja**

Redaktorzy naukowi

Zbigniew Luty

Magdalena Chmielowiec-Lewczuk

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redaktor Wydawnictwa: Joanna Świrska-Korlub

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Hanna Jurek

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-507-0

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Jacek Adamek: Elementy kształtujące sylwetkę muzułmańskiego księgowego.....	11
Mariusz Andrzejewski, Kinga Mróz, Maciej Poppek: Testy zgodności w teorii i praktyce audytu sprawozdań finansowych.....	21
Anna Bartoszewicz: Transformacja audytu wewnętrznego w Polsce – od audytu zgodności do audytu efektywnościowego.....	36
Melania Bąk: Rachunkowość i jej kapitał, czyli rachunkowość w wymiarze niematerialnym.....	45
Anna A. Białek-Jaworska, Katarzyna Drązikowska: Polityka rachunkowości spółek notowanych na NewConnect	55
Anna A. Białek-Jaworska, Marek Żukowski, Jozef Bucko: Rola doświadczenia zawodowego w uczeniu się rachunkowości w Polsce i na Słowacji.....	64
Grzegorz Bucior: <i>Datio in solutum</i> w ujęciu bilansowym i podatkowym	74
Jolanta Chluska: Informacyjne aspekty funduszu własnego samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej.....	82
Halina Chłodnicka: Wpływ wykonywania wyceny przedsiębiorstwa w upadłości likwidacyjnej do celów sprzedaży na wybranym przykładzie.....	91
Marek Garbowski: Przyszłość banków spółdzielczych w kontekście implementacji regulacji Basel III w polskim systemie bankowym.....	104
Magdalena Giedroyć: Relewantność informacji sprawozdawczych	114
Jerzy Gierusz, Katarzyna Koleśnik, Sylwia Silska-Gembka: Podejście praktyków do rozpoznania rezerw, zobowiązań oraz aktywów warunkowych w świetle MSSF – wyniki badania empirycznego	123
Magdalena Janowicz: Rola biegłego rewidenta w procesie połączenia spółek.....	134
Aldona Kamela-Sowińska: Obrót gospodarczy jako dobro prawnie chronione przez ustawę o rachunkowości.....	142
Małgorzata Kamieniecka: Etyka w rachunkowości wczoraj i dziś – ocena aktualności postulatów L. Paciolego	150
Katarzyna Kobiela-Pionnier: Pod presją. Wpływ lobbingu na kształtowanie standardów rachunkowości.....	160
Mariola Kotłowska: Determinanty pomiaru dokonań na poziomie procesów w przedsiębiorstwie	173
Edyta Łazarowicz: Znaczenie i przyszłość zasady ostrożności.....	183
Edward PieliCHATy: Rozpoznawanie przychodów ze sprzedaży produktów ubezpieczeniowych w księgach rachunkowych banków.....	191

Anna Mazurczak-Mąka, Paweł Zieniuk: Rewizja finansowa w jednostkach zainteresowania publicznego w świetle zmian dyrektyw unijnych...	203
Małgorzata Rówińska: Koszt historyczny i wartość godziwa aktywów – analiza modeli wyceny na podstawie wybranych spółek notowanych na GPW w Warszawie	212
Beata Sadowska: Rachunkowość w Państwowym Gospodarstwie Leśnym Lasy Państwowe	222
Karol Schneider: Przestępczość ekonomiczno-finansowa a kreatywne aspekty księgowości	234
Joanna Toborek-Mazur: Kontrowersje wokół rozliczania fuzji w międzynarodowych standardach rachunkowości	242
Piotr Wanicki: Metody wyceny efektów prac badawczo-rozwojowych	250
Małgorzata Anna Węgrzyńska: Identyfikacja bezpieczeństwa ekonomicznego w literaturze i regulacjach prawnych	261
Edward Wiszniowski: Waluty wirtualne w rachunkowości	273
Grzegorz Zimon: Wpływ grupy marketingowo-zakupowej na sytuacje i wyniki finansowe przedsiębiorstw	283

Summaries

Jacek Adamek: The profile of a Muslim accountant – influencing elements	11
Mariusz Andrzejewski, Kinga Mróz, Maciej Popek: Compliance testing in theory and practice of financial auditing	21
Anna Bartoszewicz: Transformation of internal audit in Poland – from compliance audit to performance audit	36
Melania Bąk: Accounting and its capital, that is accounting in nonmaterial dimension	45
Anna A. Bialek-Jaworska, Katarzyna Drązikowska: Accounting policy used by the NewConnect listed companies	55
Anna A. Bialek-Jaworska, Marek Żukowski, Jozef Bucko: The role of professional experience in accounting learning in Poland and Slovakia ...	64
Grzegorz Bucior: <i>Datio in solutum</i> in accounting and tax terms	74
Jolanta Chluska: Information aspects of the equity funds of the independent public health care units	82
Halina Chłodnicka: The impact of making evaluation of an enterprise in liquidation for the sale on a selected example	91
Marek Garbowski: The future of cooperative banks in the light of implementation of Basel III regulations into the Polish banking system ..	104
Magdalena Giedroyć: Relevance of reporting information	114

Jerzy Gierusz, Katarzyna Koleśnik, Sylwia Silska-Gembka: The practitioners' approach to the recognition of provisions, contingent liabilities and contingent assets in accordance with IAS 37 – the results of an empirical study	123
Magdalena Janowicz: The role of an auditor in the process of business combinations.....	134
Aldona Kamela-Sowińska: Economic turnover as an interest legally protected by Accounting Law	142
Małgorzata Kamieniecka: Ethics in accounting today and in the past – evaluation of topicality of L. Pacioli postulates	150
Katarzyna Kobiela-Pionnier: Under pressure. Lobbying influence on the shaping of accounting standards.....	160
Mariola Kotłowska: Determinants of performance measurement at the level of processes in a company	173
Edyta Łazarowicz: The significance and future of the prudence principle ...	183
Edward Pielichaty: The recognition of insurance revenues in bank bookkeeping	191
Anna Mazurczak-Mąka, Paweł Zieniuk: Financial audit of public interest entities in the light of amendments to relevant EU directives.....	203
Małgorzata Rówińska: Historical cost and fair value of assets – analyses of valuation models on the ground of some companies listed on the Warsaw Stock Exchange	212
Beata Sadowska: Accounting in the State Forests National Forest Holding	222
Karol Schneider: Economic and financial crime vs. creative aspects of accounting.....	234
Joanna Toborek-Mazur: Controversy over mergers accounting in the international accounting standards.....	242
Piotr Wanicki: Methods of research and development work effects valuation	250
Małgorzata Anna Węgrzyńska: Identification of economic safety in literature and legal regulations	261
Edward Wiszniowski: Virtual currencies in accounting	273
Grzegorz Zimon: Influence of marketing-purchasing groups on the performance and financial situation of companies	283

Karol Schneider

Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu

e-mail: kkschneider@interia.pl

PRZESTĘPCZOŚĆ EKONOMICZNO-FINANSOWA A KREATYWNE ASPEKTY KSIĘGOWOŚCI

ECONOMIC AND FINANCIAL CRIME VS. CREATIVE ASPECTS OF ACCOUNTING

DOI: 10.15611/pn.2015.390.23

Streszczenie: Celem niniejszego artykułu jest prezentacja kategorii przestępstw ekonomiczno-finansowych i ich związków z rachunkowością kreatywną. Między przestępstwami gospodarczymi a rachunkowością agresywną istnieje ścisły związek przyczynowo-skutkowy. Opisano rosnącą zależność między prawem karnym a kategorią ekonomiczną, jaką jest rachunkowość. Zdefiniowano przestępstwo gospodarcze oraz rachunkowość kreatywną i rachunkowość agresywną.

Słowa kluczowe: przestępstwo gospodarcze, współczesna zorganizowana przestępczość, rachunkowość kreatywna, rachunkowość agresywna.

Summary: The aim of this study was to present the category of economic and financial crimes and their relations with accounting associations. There is a close cause and effect relationship between economic crime and aggressive accounting. The paper describes the growing relationship between criminal law and accounting, which is an economic category. The article also defines economic crime and creative accounting and aggressive accounting.

Keywords: economic crime, contemporary organized crime, creative accounting, aggressive accounting.

1. Wstęp

Prawidłowe funkcjonowanie życia gospodarczego zależy w dużym stopniu od ustanowienia norm postępowania, których przestrzeganie gwarantuje ochronę porządku publicznego. Z tego względu wraz z rozwojem gospodarczym następował proces tworzenia norm prawnych, a zatem reguł zachowania zabezpieczonych przymusem państwa.

Przestępczość gospodarcza (nazywana przeze mnie ekonomiczno-finansową) niesie ze sobą wiele różnorodnych zagrożeń oraz wywołuje ogromne szkody i stra-

ty w mieniu ogólnonarodowym, spółdzielczym i prywatnym. Często jednak takie przestępstwo o charakterze aferowym wywołuje znacznie większe szkody czy straty niż co najmniej kilkadziesiąt przestępstw pospolitych. W tych przestępstwach występuje też często rachunkowość kreatywna.

2. Współczesna zorganizowana przestępczość gospodarcza w Polsce

Jak słusznie stwierdza H. Kolečki, główne cechy współczesnej zorganizowanej przestępczości gospodarczej (ekonomiczno-finansowej) w Polsce i systemu jej zwalczania są następujące [Kolečki 2007, s. 204-206]:

1. W Polsce ma miejsce lawinowy rozwój gigantycznych afer gospodarczych. Są to:

- afery, w których uwikłane są coraz częściej także osoby z życia publicznego (powiązane nierzadko układami „biznesowo-polityczno-medialnymi”, tzw. zblatowani),
- afery powodujące bezkarne rozgrabianie wspólnego majątku narodowego,
- afery, których ściganie ciągnie się latami (np. afera FOZZ) albo kończy się (z przyczyn dowodowych, np. rosnącej z upływem czasu „amnezji” świadków) umorzeniem postępowania lub uniewinnieniem sprawców.

Takim wydarzeniom należy zapobiegać, jeśli chcemy uniknąć kolejnego przesilenia społecznego.

2. Parlament, media i czynniki odpowiedzialne za bezpieczeństwo wewnętrzne państwa – także za bezpieczeństwo ekonomiczne kraju i byt materialny jego obywateli – zbyt często zajmują się tematami zastępczymi typu: aborcja, turystyka aborcyjna, molestowanie seksualne, pedofilia, turystyka seksualna. Powoduje to utratę zaufania społecznego do kolejnych ekip rządowych odnośnie do:

- szczerzej intencji i deklaracji programowych dotyczących poprawy bezpieczeństwa publicznego w państwie,
- rzeczywistej woli puszczenia w skarpetkach „biznesmenów”, niezależnie od ich proveniencji i aktualnej orientacji politycznej, przy jednocześnie bardzo surowym karaniu drobnych złodziejasków wywodzących się „z motłochu”,
- merytorycznej kompetencji i zdolności do efektywnego działania w omawianym zakresie.

3. Do zwalczania współczesnej zorganizowanej przestępczości gospodarczej nie wystarczą szczerze chęci i głębokie amatorskie zaangażowanie decydentów (zbyt często wywodzą się oni z grona nauczycieli WF, polonistów, historyków czy politologów). W omawianym zakresie, obok wąskiej specjalizacji i rzetelnej wiedzy policyjno-kryminalistycznej prowadzącego śledztwo, konieczne jest wspomaganie organów ścigania przez specjalistów z zakresu wąskich wycinków ekonomii i finansów.

4. Statystyczne programy zwalczania przestępczości w Polsce nie mogą być programami profetycznymi (wróżbiarskimi) ani koncertami pobożnych życzeń.

Niestety, dotychczasowe programy strategiczne (po roku 1990 opracowano ich co najmniej 15) są na ogół projektami ogólnych zamierzeń – ale bez określenia: etapów, środków, form ich realizacji, bez określenia źródeł i wysokości środków finansowych niezbędnych do ich realizacji, bez zapewnienia dopływu tych środków oraz bez konkretnego wskazania podmiotów odpowiedzialnych za ich realizację.

Zdaniem K. Sławika, dziś należałoby rozważyć możliwości podjęcia kilku działań opartych na solidnych, często interdyscyplinarnych badaniach. Trzeba byłoby wskazać na [Sławik 2007, s. 183-200]:

- wypracowanie nowoczesnego programu przeciwdziałania przestępczości zorganizowanej i gospodarczej,
- podjęcie i szybkie ukończenie prac nad statystyką kryminalną, pozwalającą na trafniejszą ocenę występujących zagrożeń i rzetelne prezentowanie skuteczności działań organów ścigania karnego,
- opracowanie nowego modelu społecznego zaangażowania w zwalczaniu zjawisk patologicznych.

Podzielał jednak pogląd niektórych teoretyków prawa i polityków, że w ciągu najbliższych lat, przy dotychczasowym systemie kierowania i zarządzania, organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości nie będą w stanie osiągnąć takiej sprawności, która by skutecznie ograniczyła swobodę działania przestępczego.

3. Przestępczość gospodarcza przeciwko obrotowi gospodarczemu

Przestępczość gospodarcza to wyzwanie dla państwa. Raporty firm doradczych w 2011 r. i w 2012 r. Ernst & Young oraz Deloitte & Touche ostrzegają przed rosnącą skalą nadużyć w przedsiębiorstwach. Z opublikowanego przez MSW *Raportu o stanie bezpieczeństwa w Polsce w 2011 r.* wynika, że w 2011 r. policja obliczyła straty spowodowane przedsiębiorczością gospodarczą na 3,5 mld zł (w 2010 r. – ponad 5 mld zł); mowa jest o „stratach ujawnionych”. Dodatkowe 1,5 mld zł to straty Skarbu Państwa w sprawach prowadzonych przez ABW. Inne służby, np. celna, straż graniczna, dodają do tego po kilkaset milionów złotych [Wróblewski, 2012]. Co trzeba zmienić? Łatwiej wyliczyć problemy, niż podać sposób ich rozwiązania. Natychmiast musi być stosowana specjalizacja na każdym poziomie w policji, prokuraturze, sądzie.

Jak twierdzi Z. Pauk – ekspert Wydziału Standaryzacji Biura Taktyki Zwalczania Przestępczości Komendy Głównej Policji [Pauk 2005 s. 55-57], kluczowe znaczenie dla przedstawienia specyfikacji zwalczania przestępczości gospodarczej ma w zasadzie zrozumienie kontekstu społeczno-gospodarczego Polski lat dziewięćdziesiątych XX w. Często można odnieść wrażenie, że fundamentalny charakter tej transformacji ustrojowej, jakkolwiek wyrażany werbalnie, nie do końca jest właściwie pojmowany przez pewne kręgi decydenckie. Pojęcie reform używane na określenie przeobrażeń, jakie miały i nadal mają miejsce w Polsce, wydaje się nieadekwatne do sytuacji.

Tutaj należy postawić dwa zasadnicze pytania, które decydują o zakresie przestępczości gospodarczej. Używamy pojęć „patologie gospodarcze”, „przestępczość gospodarcza”. Co jest, a co nie jest przestępczością gospodarczą, jakie jest kryterium wyodrębniania tych przestępstw? Czy podział ten ma jakieś znaczenie praktyczne, jeżeli tak – to dla kogo, do czego, kiedy, w jaki sposób, w jakim stopniu? To jedna grupa pytań. Druga grupa zawiera następujące: czy przestępstwa finansowe – przestępstwa przeciwko obrotowi finansowemu, stanowią samoistną grupę przestępstw, czy tylko podgrupę przestępstw gospodarczych, ekonomicznych? Mimo licznych prób zdefiniowania pojęcia „przestępstwo gospodarcze” nie udało się do dzisiaj podać określenia, które byłoby jednoznaczne i powszechnie akceptowane. Na ten stan wpływa mnogość oraz różnorodność czynów karalnych, które utrudniają podanie wspólnych cech. Mamy 60 obowiązujących aktów prawnych dotyczących gospodarki, które zawierają przepisy karne. Specyfikacja przestępczości gospodarczej, różnorodność form ujemnie wpływa na próby ich definiowania czy dokonywania ich systematyki. Można powiedzieć, że do najważniejszych cech dotyczących przestępczości gospodarczej zaliczyć można powodowanie wielkich strat, osiągania zysków, pobudzających rozwój z kolei innych form przestępczości, przenikanie do struktur administracyjnych i politycznych państwa, a także instytucji międzynarodowych. Cechą charakterystyczną jest również utajenie, polegające na tym, że przestępstwo gospodarcze nie wywołuje wyraźnych zmian w otaczającej rzeczywistości. Cecha ta w odniesieniu do przestępstw gospodarczych skutkuje z kolei małą liczbą oficjalnych zgłoszeń. Można zauważyć, że korupcja utrzymuje się na stałym, niezmiennym poziomie. Odnosząc się do przestępczości prania pieniędzy, należy stwierdzić, że w 1998 r. społeczność międzynarodowa oceniająca ilość pranych w Polsce brudnych pieniędzy wskazała, że w naszym kraju proceder ten dotyczy około 3 miliardów USD, a z szacunków naszych wewnętrznych NBP wynikało, że u nas pierze się od 7 do 8 miliardów USD. Tą opinią nas skrzywdzono. Następnie jednak oceniono, ile w Polsce wytwarza się „brudnego pieniądza”: w 1998 r. wskazano kwotę 12 miliardów USD. Z szacunków dotyczących tych spraw, zakończonych prawomocnymi wyrokami, wynikało, że w naszym kraju „wytwarza się” rocznie mniej więcej od 38 do 52 miliardów USD „brudnego pieniądza”.

4. Bariery szybkiego i skutecznego ścigania zorganizowanej przestępczości gospodarczej w Polsce

Jak stwierdza H. Kołecki, zasadniczymi barierami szybkiego i skutecznego ścigania zagranicznej przestępczości gospodarczej są [Kołecki 2007, s. 213-214]:

1. Na ogół słabo przygotowana kadra (policja, prokuratura), oczekująca na wytyczne z góry. Kadra ta jest niezdolna do samodzielnego rozpoznawania nowych skomplikowanych operacji ekonomiczno-finansowych jako działania przestępczego.
2. Zbyt mały ich udział z własnych źródeł informacji o zorganizowanych przestępstwach gospodarczych. Nadal funkcjonuje „tacowy model” ujawniania. Dopiero

gdy o podejrzanym działaniu zawiadomi NIK lub prasa, organy ścigania podejmują wymuszone na nich działania. Zbyt często jeszcze ofiara musi wskazać sprawcę i dostarczyć dowody jego działalności przestępczej.

3. W kraju brak jest dostatecznej liczby biegłych mogących kompetentnie, kompleksowo i szybko wykonywać ekspertyzy (opinie) dotyczące współczesnej zorganizowanej przestępczości gospodarczej.

W Polsce, jak dotąd, jedynymi podmiotami zdolnymi do kompetentnego przygotowania, dla potrzeb organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, ekspertyz ekonomiczno-finansowych, są międzynarodowe firmy audytorskie: 1) Deloitte & Touche, 2) PricewaterHouseCoopers i 3) Ernst & Young.

Dotychczasowe koszty ekspertyz wykonanych przez te firmy, kompromitacje prywatnych biegłych (np. w sprawie FOZZ czy Stoczni Szczecińskiej) oraz kompromitacje prokuratury (np. w sprawie parabanku L. Grobelnego czy Amber Gold) dowiodły, że konieczne jest utworzenie państwowej krajowej jednostki organizacyjnej, zdolnej do wykonywania omawianych ekspertyz – Instytutu Ekspertyz Ekonomiczno-Finansowych. Instytut ten, będący odpowiednikiem Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego, byłby zdolny wykonywać ekspertyzy ekonomiczno-finansowe, np. na potrzeby organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości – w sprawach przestępstw gospodarczych.

Konieczność utworzenia takiej placówki uwarunkowana jest dwoma czynnikami:

- biegli ci są potrzebni tak samo (jeśli nie bardziej), jak w sprawach o przestępstwa pospolite,
- obecnie po stronie organów ścigania nie ma przeciwwagi dla doradców naukowych funkcjonujących po drugiej stronie barykady, wspomagających gospodarczy świat przestępczy.

5. Przestępstwo ekonomiczno-finansowe a kreatywna i agresywna rachunkowość

Rachunkowość jako sformalizowany system ewidencji gospodarczej powinien zapewnić prawidłowość i rzetelność dostarczanych informacji. Ostatnie lata dowiodły jednak, że tworzone przez rachunkowość różnych podmiotów informacje, prezentowane w formie sprawozdań finansowych, mogą być nierzetelne i nieprawdziwe. Przedsiębiorstwa mogą celowo wprowadzić w błąd użytkowników informacji, pomimo zagrożeń odpowiedzialnością karną za nierzetelne prowadzenie rachunkowości (art. 77 ustawy o rachunkowości).

W związku z ujawnionymi przypadkami fałszowania sprawozdań finansowych od wielu lat stosuje się pojęcie „rachunkowość kreatywna”. Oszustwa księgowe znane są z praktyki rachunkowości od wielu stuleci. Jednak szczególnie ich nasilenie oraz negatywne skutki społeczno-gospodarcze tych działań na przełomie XX i XXI wieku spowodowały zainteresowanie się tymi zjawiskami [Schneider 2008, s. 203].

Istotą kreatywnej rachunkowości jest takie prezentowanie sytuacji majątkowej i finansowej w firmie, aby można było ukryć jej prawdziwy stan przed jej akcjonariuszami, kredytodawcami i innymi zainteresowanymi podmiotami. Często dokonywano manipulacji księgowych niezgodnie z przepisami albo na krawędzi prawa. Zainteresowane podmioty dowiadywały się o stosowaniu manipulacji księgowych po pewnym czasie, gdyż w sprawozdaniach firmy i raportach audytora nie było na ten temat żadnych informacji [Kamela-Sowińska, 2003, s. 4].

Rachunkowość kreatywna jest rozpatrywana w dwóch znaczeniach. Należy wyróżnić twórczą księgowość, tzw. upiększanie lub pogarszanie sprawozdania finansowego stosowane zgodnie z literą prawa, wtedy rachunkowość kreatywna może być tożsama z pojęciem polityki bilansowej. Stanowi ona umiejętne wykorzystanie zawartych w przepisach alternatyw wyboru tak, aby zrealizować założone cele. Dopiero w momencie wyjścia poza ramy ustawy o rachunkowości i innych przepisów prawnych rozpoczyna się rachunkowość kreatywna w negatywnym aspekcie, zwana też rachunkowością agresywną. Kreatywna księgowość definiowana jest także jako rozmyślny rozmiar defraudacji [Surdykowska 2004, s. 415].

Istotą kreatywnej i agresywnej rachunkowości jest zawsze działanie celowe i zamierzone, oceniane w zależności od przypadku, pozytywnie lub negatywnie. Stosowanie agresywnej rachunkowości zawsze wiąże się z celową nadinterpretacją lub naruszeniem zasad rachunkowości, czego efektem są księgi rachunkowe, lub też sporządzone na ich podstawie sprawozdania finansowe nieprzedstawiające sytuacji jednostki gospodarczej w sposób jasny i rzetelny.

Obok pojęcia „agresywna rachunkowość” używane są określenia „triki finansowe” lub „przekręty finansowe” (*financial shenanigans*). H.M. Schilit [1993, s. 417] pisze: „Mianem trików finansowych określa się działania lub ich zaniechanie podjęte w celu ukrycia lub zniekształcenie rzeczywistych wyników finansowych lub finansowej kondycji jednostki. Ich ranga jest różna: od drobnych oszustw (np. brak jasnego oddzielenia zysków i strat działalności operacyjnej lub pozaoperacyjnej) do bardziej poważnych, takich jak nieprzestrzeganie zasad rachunkowości (np. pozostawienie w bilansie bezwartościowych aktywów, zwykle oszustwa w postaci uznawania fikcyjnych przychodów w celu zaprezentowania lepszych od rzeczywistych wyników finansowych)”.

Świadome manipulacje danymi finansowymi określa się również takimi terminami, jak: „twórcza księgowość”, „kreatywna rachunkowość”, „strojenie okna wystawowego” i „rasowanie” czy też „fryzowanie sprawozdań” [Kutera, Hołda, Surdykowska 2006, s.17].

Można mówić o rachunkowości twórczej, gdy zasady i reguły księgowe, dopuszczone ustawą, zostaną wykorzystane z myślą o kształtowaniu sprawozdań finansowych. Stwarza to zarządowi możliwość takiej prezentacji danych finansowych, która przedstawia spółkę w korzystniejszej sytuacji finansowej, niż ma to miejsce w rzeczywistości. Firmy wykorzystują tę możliwość w sytuacjach, gdy ogłoszenie wyniku finansowego znacznie poniżej wielkości spodziewanej może doprowadzić

do wycofania się obecnych inwestorów lub też może wpłynąć na wstrzymanie napływu nowych inwestorów [Schneider 2007, s. 247].

W przypadku rachunkowości najsłabszym ogniwem jest wycena bilansowa. Ryzyko błędnej wyceny bilansowej, negatywnie wpływając na jakość informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych, rośnie obecnie znacznie szybciej niż pozostałe rodzaje ryzyka związanego ze sporządzeniem sprawozdań finansowych. [Kutera, Surdykowska 2009, s. 112-113]. Istota agresywnej inżynierii finansowej i księgowej jest świadoma lub przypadkowa, trudna do udowodnienia, polega na wykorzystaniu asymetrii wiedzy i informacji między stronami rynku, których zrozumienie nie wymaga specjalistycznej wiedzy, np. modeli matematycznych. Przykładem takich zjawisk były kontrowersje wokół transakcji związanych z opcjami walutowymi.

Kreatywna księgowość kojarzy się więc z fałszowaniem ksiąg rachunkowych w sposób legalny, ale moralnie wątpliwy. Wynika ona z coraz większych wymagań inwestorów i klientów podmiotów gospodarczych, stąd też informacje finansowe zawarte w sprawozdaniach finansowych mogą być narzędziem propagandy. Zakłada to prawdziwy i rzetelny obraz sytuacji finansowej i majątkowej jednostki gospodarczej, prezentowany w sprawozdaniach finansowych.

6. Zakończenie

Przestępczość gospodarcza dotyczy mienia ogólnonarodowego, spółdzielczego i prywatnego. Z reguły nie występuje w niej element przemocy, ofiary są anonimowe albo też wydaje się, że nie ma ofiar w przypadku ataku na system gospodarczy i podstawowe instytucje państwa, a wielu jej sprawców wywodzi się z wyższych warstw społecznych.

Przepisy prawne określają sankcje karne za przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu, za przestępstwa skarbowe, oszustwa księgowe (od kary grzywny przez karę pozbawienia wolności aż do zakazu wykonywania określonego zawodu), ale jednocześnie niełatwe jest wykrycie kreatywnej rachunkowości. Działanie umyślne w postaci agresywnej rachunkowości jest trudniejsze do wykrycia, gdyż stanowi szereg przemyślanych zamierzeń służących określonej celowi. Zarówno sama ustawa o rachunkowości, kodeks karny, jak i kodeks karno-skarbowy zawierają wiele przepisów dotyczących m.in. przestępczości ekonomiczno-finansowej i ksiąg rachunkowych, ale ustawy te nie mówią o celowym wykorzystywaniu przepisów i luk prawnych, co jest domeną rachunkowości kreatywnej.

Literatura

- Kamela-Sowińska A., 2003, *Skąd się wzięła sprawa Enronu*, „Rachunkowość”, nr 4, s. 4.
- Kolecki H., Sławik K. (red.), 2007, *Podstawowe cechy i problemy badawcze współczesnej zorganizowanej przestępczości w Polsce*, [w:] *Działalność gospodarcza – kluczowe problemy*, Difin, Warszawa, s. 213-214.
- Kutera M., Surdykowska St., 2009, *Kryzysy gospodarcze a wiarygodność sprawozdań finansowych*, Difin, Warszawa, s. 112-113.
- Kutera M., Hołda A., Surdykowska St., 2006, *Oszustwa księgowe. Teoria i praktyka*, Difin, Warszawa, s. 17.
- Pauk Z., 2005, *Niektóre aspekty współczesnej przestępczości gospodarczej. Rola i możliwość policji w jej zwalczaniu*, Trzecia Krajowa Konferencja Biegłych Sądowych z zakresu Przeciwdziałania Patologiom Gospodarczym, Częstochowa, s. 55-57.
- Schilit H.M., 1993, *Financial*, McGraw-Hill, Nowy Jork, s. 417.
- Schneider K., 2008, *Kreatywne i agresywne aspekty rachunkowości*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, tom 44, Warszawa, s. 203.
- Schneider K., 2007, *Błędy i oszustwa w dokumentach finansowo-księgowych*, PWE, Warszawa, s. 247.
- Sławik Z.K., 2007, *Zagrożenie przestępczością gospodarczą (pojęcia, specyfikacja, rozmiary, struktura i uwarunkowania)*, [w:] *Działalność gospodarcza – kluczowe problemy*, Difin, Warszawa, s. 183-200.
- Surdykowska S., Gmytrasiewicz R.M., Karmańska H. (red.), 2004, *Rachunkowość kreatywna a MSR. MSSF*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa, s. 415.
- Wróblewski B., 2012, *Amber Gold to przyszłość*, „Gazeta Wyborcza”, nr 246, z dnia 20-21 października 2012.
- Zawłocki R., 2001, *Przestępstwa przeciwko wierzycielom w polskim prawie karnym*, C.H. Beck, Warszawa, s. 25-26.